

Nederland – een groter gevaar dreigt.¹ Er werd op die 15de mei in Makassar voor de ambtswoning van de gouverneur van de Grote Oost een betoging van afhankelijkheid jegens Nederland gehouden waaraan bijna alleen Europeanen deelnamen – Tjipto nam toen het initiatief tot een tweede betoging op de 16de en daaraan (hij liep zelf in het eerste gelid) namen ongeveer tweeduizend Indonesiërs en Chinezen deel; het persbureau Aneta gaf hieromtrent een bericht door aan alle dagbladen.²

Er kwamen voorts in die dagen bij het gouvernement loyaliteitsbetuigingen binnen van de organisatie van de sociale bovenlaag der Indische Chinezen, de *Chung Hwa Hui* ('dat tot in lengte van dagen het koninkrijk der Nederlanden intact blijve!'³), van talrijke inheemse vorsten, van de Regentenbond, van alle organisaties der Ambonnezen, van Soetardjo's Vereniging van inheemse bestuursambtenaren, de *PPBB*, van het Verbond van inheemse Christenen, de *PKC* – niet evenwel van de zijde van de organisaties die in '39 de grote Indonesische politieke federatie, de *Gapi*, hadden gevormd, maar deze hadden, zoals vermeld, wel tot steun aan het gouvernement opgeroepen. De *Parindra* deed bovendien aan het steunfonds voor Nederland gelden toekomen die door haar jeugdorganisatie waren ingezameld, en Dewantoro, de leider van het *Taman Siswo*-onderwijs, zond van Starckenborgh van Djokjakarta uit een loyaliteitsbetuiging – 'geruime tijd later vroeg hij mij', aldus de voorzitter van de Volksraad, mr. Jonkman,

'of ik begreep waarom hij nooit antwoord ontvangen had. Dat wist ik niet. Maar ik waagde het te veronderstellen dat men op Buitenzorg een loyaliteitsverklaring van een Indonesiër (die volgens ons staatsrecht immers 'inheems Nederlands onderdaan, zij het niet-Nederlander' heette) niets bijzonders vond.'⁴

Aldus oordeelde ook Koch, de hoofdredacteur van *Kritiek en Opbouw*. 'Het wanbegrip omtrent de betekenis van die spontane uitingen', schreef hij na de oorlog, 'uitte zich in de kringen van hogere ambtenaren daarin

¹ Aangehaald in D. van der Meulen: *Hoort gij de donder niet?*, p. 145. ² In inheemse kring werd toen door sommigen het vermoeden geuit dat Tjipto louter de bedoeling had bij het gouvernement in een goed blaadje te komen. Hij verdedigde zich tegen deze insinuatie in een brief, opgenomen in een der op Java verschijnende bladen waarin hij er o.m. op wees dat de tendens van de Nederlandse politiek in Indië democratisch was, 'indien Hitler zegeviert, zal de democratie verdwijnen, daarom moeten wij Hitler helpen bestrijden.' (*Matahari*, 4 juni 1940, in *Overzicht van de Inlandse en Maleis-Chinese pers*, 1940, p. 433). ³ *Indische Courant*, 15 mei 1940. ⁴ J. A. Jonkman: *Het oude Nederlands-Indië*, p. 263.